

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота магістра

з теми **«УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІГРОВИХ ВМІНЬ І НАВИЧОК ДІТЕЙ
3-ГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ ПРЕДМЕТНОГО РОЗВИВАЛЬНОГО
СЕРЕДОВИЩА»**

Виконала:

студентка 2 курсу, групи **DO1-M19z**
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньою програмою Дошкільна освіта
(заочна форма навчання)

Головатюк Вікторія Василівна

Керівник: **Гордійчук М.С.**

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Рецензент: **Дуткевич Т.В.**

завідувач кафедри психології освіти,
кандидат психологічних наук, професор

Кам'янець-Подільський – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІГРОВИХ ВМІНЬ І НАВИЧОК ДІТЕЙ 3-ГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ ПРЕДМЕТНО-РОЗВИВАЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА.....	8
1.1. Наукові підходи до проблеми формування ігрових умінь і навичок дітей 3-го року життя.....	8
1.2. Вікові особливості ігрової діяльності дітей трирічного віку.....	15
1.3. Педагогічні умови формування ігрових вмінь і навичок дітей 3-го року життя засобами предметно-ігрового середовища.....	21
Висновки до розділу 1.....	42
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ІГРОВИХ ВМІНЬ І НАВИЧОК ДІТЕЙ 3-ГО РОКУ ЖИТТЯ.....	43
2.1. Діагностика наявного рівня сформованості ігрових умінь і навичок дітей.....	43
2.2. Розвивальна програма з формування ігрових вмінь і навичок дітей 3-го року життя засобами предметно-ігрового середовища.....	55
2.3. Результати педагогічного експерименту: порівняльний аналіз.....	66
Висновки до розділу 2.....	69
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Актуальність дослідження. Гра — особлива форма засвоєння дитиною навколишньої дійсності шляхом моделювання та інтерпретації взаємодії між людьми, основний провідний вид дитячої діяльності, що багатогранно впливає на психічний розвиток дитини. У грі діти опановують новими навичками, вміннями, знаннями, пізнають оточуючий світ, різноманітні сфери людської діяльності, формують власне відношення до явищ життя і колективу однолітків, засвоюють різноманітні способи спілкування. Гра слугує засобом розвитку мислення, пам'яті, уяви, мовлення, сприяє розвитку емоційно-вольової сфери.

Дитинство - це унікальний та неповторний період життя людини, коли починається формування власної особистості та визнання її повноцінним членом людського співтовариства. Рівень розвитку культури суспільства визначає місце, роль та провідну діяльність особистості в цей віковий період, а спосіб життя, прийнятний для тієї чи іншої епохи, зумовлює швидкість її переходу від «дитячого» до «дорослого» членства в суспільстві. Спочатку це визначалося статусом реального помічника по господарству, пізніше ускладнення суспільних відносин сприяло створенню простору для розвитку ігрової діяльності дітей. У період зростання інтересу до проблем розвитку дитини науковці визнали гру невід'ємним супутником дитинства, засобом всебічного розвитку та важливим виховним методом, провідною діяльністю дітей дошкільного віку, яка відповідає за налагодження успішної співпраці зі світом дорослих, тобто за соціалізацію.

Виховання самостійності як базової якості в дітей 3-го року життя - складний і багатогранний процес, який потребує цілеспрямованої роботи. Одним із засобів виховання самостійності виступає гра, в якій створюються умови для самостійної діяльності дітей, прояву ними цілеспрямованості, ініціативності, незалежності, творчості, пізнавального інтересу та інших критеріїв самостійності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Сучасний підхід до побудови освітнього процесу базується на усвідомленні важливості раннього віку як унікального періоду розвитку особистості. Тому останнім часом спостерігається зростання інтересу до проблеми формування ігрових умінь і навичок дітей раннього віку при вивченні психології особистості, адже без нього неможливо сформувавши уявлення про людину як активного і продуктивного суб'єкта життєдіяльності. Проблема формування ігрових умінь і навичок у різних аспектах широко відображена в працях психологів та педагогів (К.Альбуханова-Славська, Д.Богоявленська, Л.Божович, Л.Виготський, Г.Костюк, А.Матюшкін, Л.Проколієнко, С.Рубінштейн та ін.). Серед досліджень ХХІ століття розглядуваній проблемі присвячені роботи І.Литвиненко, С.Ладивір, Л.Мар'яненко, Т.Ткачук та ін..

Виховні можливості гри відзначали у своїх працях Л.С.Виготський, О.В.Запорожець, Д.Б.Ельконін, С.Л.Рубінштейн та ін. Дослідженню особливостей гри на етапі раннього та дошкільного дитинства були присвячені праці Л.В.Артемової, Р.І.Жуковської, С.О.Марутян, Д.В.Менджеріцької, О.П.Усової.

Гру трактують як природний мотиватор діяльності (З.Фрейд), як можливість набуття дитиною соціального досвіду (Е.Еріксон), як умову соціалізації (А.Валлон), як важливе джерело формування соціальної свідомості дитини (Д.Б.Ельконін), як спосіб активного засвоєння людської культури (Л.С.Виготський), як засіб розвитку базових засад особистості (Н.І.Непомняща) і національно-культурного і морального виховання (В.В.Зеньківський).

Завдяки грі дитина набуває соціального досвіду, пізнає дійсність і взаємовідносини в ній, опановує соціальні ролі та функції, оволодіває загальнолюдськими цінностями, культурою, системою соціально вироблених знаків (Н.М.Захарова). Ігрова діяльність закріплює в малюка нові поведінкові навички і способи взаємодії з однолітками, стимулює розвиток вербальних та невербальних комунікативних навичок, інтенсифікує процеси розвитку,

виховання та навчання. Коли дитина бере на себе роль у грі, вона діє не тільки відповідно до її характеристик, а постійно співвідносить з ігровою роллю свої риси, здібності та прагнення, учить розуміти себе і свої бажання (С.Копилов). Труднощі, що виникають під час вирішення навчальної задачі, у грі долаються дітьми набагато легше, без напруги. Саме гра задовольняє біологічні, духовні та соціальні потреби дитини (О.Бизикова).

У грі формуються особистісні якості дитини, уміння та навички, що знадобляться їй у майбутньому під час навчання, праці, спілкування з оточуючими. Серед означених якостей виділяємо самостійність як базову якість дитини дошкільного віку.

Зважаючи на актуальність проблеми, була обрана тема дослідження: **“Формування ігрових умінь і навичок дітей 3-го року життя засобами предметно-розвивального середовища”**.

Об'єкт дослідження – процес формування ігрових умінь і навичок дітей 3-го року життя.

Предмет дослідження – методика формування ігрових умінь і навичок дітей 3-го року життя засобами предметно-розвивального середовища.

Мета дослідження полягає у вивченні та теоретичному обґрунтуванні проблеми формування ігрових умінь і навичок дітей 3-го року життя засобами предметно-розвивального середовища.

Для досягнення мети дослідження необхідно було розв'язати наступні дослідницькі завдання:

- вивчити сучасний стан розробки проблеми формування ігрових умінь і навичок дітей 3-го року життя в науковій літературі;
- охарактеризувати вікові особливості розвитку ігрової діяльності дітей 3-го року життя;
- теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування ігрових умінь і навичок дітей 3-го року життя засобами предметно-розвивального середовища;

- провести дослідно-експериментальну роботу в контексті проблеми дослідження.

Теоретично-методологічну основу дослідження складають: системний підхід до розуміння особистості (Б.Г.Ананьєв, Г.С.Костюк, Б.Ф.Ломов, С.Л.Рубінштейн та ін.); діяльнісний підхід у психології (П.Я.Гальперін, В.В.Давидов, О.М.Леонт'єв та ін.); теорія планомірного формування ігрових умінь і навичок (П.Я.Гальперін); концепція ампліфікації, збагачення розвитку дітей раннього віку (О.В.Запорожець); принцип єдності свідомості та діяльності; теоретичні положення про сутність активності особистості, як суб'єкта діяльності (Г.С.Костюк).

Для розв'язання поставлених мети і завдань застосовувався комплекс теоретичних та емпіричних **методів дослідження**:

- теоретичні: вивчення та аналіз філософської, психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, що забезпечило розгляд загальних теоретичних питань з проблеми дослідження; вивчення, аналіз і узагальнення педагогічного досвіду, порівняння, систематизація, моделювання змісту, організаційних форм і методів навчання; зіставлення та узагальнення отриманих результатів дослідження з метою обґрунтування сутності досліджуваного явища та визначення оптимальних педагогічних умов формування ігрових умінь і навичок дітей 3-го року життя засобами предметно-розвивального середовища;
- емпіричні: діагностичні (усне опитування, бесіда, інтерв'ювання);
- праксиметричні (аналіз педагогічного досвіду та результатів діяльності), за допомогою яких упорядковано та систематизовано дослідницькі матеріали.

Теоретичне значення дослідження полягає:

- в уточненні змісту поняття “ігрова діяльність”;
- у визначенні психологічних умов формування ігрових умінь і навичок дітей 3-го року життя;

- одержані результати дають можливість поглибити розуміння проблеми формування ігрових умінь і навичок дітей 3-го року життя засобами предметно-розвивального середовища.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що основні положення роботи доповнюють педагогічне знання й можуть слугувати для подальшої наукової розробки проблеми формування ігрових умінь і навичок дітей 3-го року життя засобами предметно-розвивального середовища, а також сприяють його використанню для розробки методичних рекомендацій в контексті проблеми дослідження. Матеріали дослідження можуть бути реалізовані під час організації освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах.

Вірогідність та надійність отриманих результатів та висновків забезпечена всебічним розглядом предмету дослідження, методологічною та теоретичною обґрунтованістю його вихідних позицій, використанням взаємодоповнюючих методів, що відповідають меті та завданням дослідження; тривалістю експерименту, репрезентативністю вибірки експериментальних даних; кількісним і якісним аналізом емпіричних даних; використанням методів математичної статистики.

База дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалась на базі ДНЗ № _____ м. _____. У дослідженні приймали участь діти раннього віку (3 роки). Загальний обсяг вибірки – 25 дітей.

Структура та обсяг бакалаврської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг бакалаврської роботи становить 101 сторінку комп'ютерного тексту. Основний зміст викладено на 72 сторінках. Список використаних джерел складається з 78 найменувань.

ВИСНОВКИ

Гра - це провідна діяльність дитини раннього віку, що робить істотний вплив на розвиток усіх сторін її психіки. У грі формується довільність поведінки, підпорядкування вимогам «треба», а не «хочу», знімається пізнавальний егоцентризм, коли дитина починає враховувати наявність інших точок зору на події та предмети дійсності. У грі змінюється і пізнавальні процеси. Так, розвивається знаково-символьна функція свідомості як можливість заміщення одним предметом іншого, використання одного предмета як знака іншого.

Гра є найбільш доступним для дітей видом діяльності, способом переробки отриманих із навколишнього світу вражень, знань, тому вона відіграє велике значення у психічному розвитку дитини. Можна виділити дві головні сфери психічного життя дитини, які підпадають під вплив гри: пізнавальні психічні процеси та розвиток особистості.

Вплив гри на розвиток особистості полягає у тому, що через неї дитина знайомиться з поведінкою і взаємовідносинами дорослих людей, які стають прикладом для її власної поведінки. При цьому в грі вона набуває основних навичок спілкування, якостей, які необхідні для встановлення контакту з однолітками. Через гру дитина усвідомлює ті характеристики особистості, які потім відкладаються у її самосвідомості.

Успішний розвиток ігрової діяльності дітей 3-го року життя значною мірою залежить від правильної організації виховання та розвивального навчання грі. У зв'язку з цим надзвичайно важливо, щоб педагогічний колектив усвідомив, що ігрова діяльність є найважливішою ланкою всього виховного процесу.

Сучасні наука та практика все частіше звертають увагу на предметно-розвивальне середовище як пошукове «поле» дитини, як спосіб встановлення взаємозв'язку, діалогу культури та особистості. У зв'язку з цим зростає активна роль педагогіки в пошуку шляхів вдосконалення середовища як умови формування особистості. Правильна організація предметного

середовища є однією з важливих умов виникнення та розвитку процесуальної гри.

Сучасний філософський погляд на середовище базується на розумінні його системності, що включає різноманітність взаємозв'язків предметного та особистісного характеру. Саме через предметно-розвивальне середовище та виховання здійснюється адаптація особистості до життєвих обставин, відбувається процес культурного відновлення та наступності.

Зазначимо, що предметно-розвивальне середовище передбачає розуміння його як сукупності предметів, що являє собою доступну для наочного сприймання форму існування культури. ПРС виступає в ролі стимулятора та рушійної сили в цілісному просторі становлення особистості дитини, сприяє ранньому прояву різнобічних здібностей дитини. ПРС — це пошуково-дослідницький простір для самостійної діяльності дитини, розвитку її як гармонійної особистості.

Розглядаючи предметно-розвивальне середовище слід виділити п'ять аспектів:

- корекційно-виховний;
- психосоціальний;
- природничий (структурний ландшафт дошкільного закладу та навколишнього середовища (парки, сквери тощо));
- предметний (меблі та обладнання всіх приміщень закладу, де виховуються діти, включаючи твори мистецтва, іграшки, предмети побуту, одягу, посібники тощо);
- архітектурно-просторовий (будівля, всі приміщення: групові, зали тощо).

У груповому приміщенні повинна бути достатня кількість різноманітних іграшок, які потрібно розставити таким чином, щоб вони спонукали малюків до розігрування того чи іншого сюжету. В ігровій кімнаті необхідно створити зони, що спеціально призначені для різноманітних сюжетних ігор: приготування їжі, годування, сну, купання ляльок, ігри в магазин, лікарню,

перукарню. В певних місцях розташовують машинки та будівельні матеріали, зберігають набори інструментів, іграшок для гри в зоопарк, цирк та ін.

Отже, результати проведеної нами дослідження показали, що проведена робота з формування самостійності дітей 3-го року життя в ігровій діяльності була дійсно ефективною.

Зважаючи на особливості ігрової діяльності дітей 3-го року життя, ми прийшли до висновку, що необхідно їх навчати умінню гратися: для цього в режимі дня треба виділяти час для організації ігор. Адже саме в процесі гри відбувається розвиток емоційно-позитивного ставлення та інтересу до предметів і дій з ними, формуються гностичні процеси та предметно-ігрові дії, вміння гратися з однолітками. Тільки спеціальне навчання може призвести до виникнення сюжетної гри.

Педагогічне керівництво іграми дітей 3-го року життя передбачає необхідність урахувати основні вікові та індивідуальні особливості їхнього розвитку. Як стверджують психологи, без знань внутрішніх законів розвитку гри як діяльності намагання управляти нею можуть зруйнувати її.

Педагогічна цінність гри значною мірою залежить від ефективності вирішення у ній ігрового завдання. Таким чином, гра - це «школа моральної поведінки», оскільки в ній завжди є норма моралі - правила, яких треба дотримуватися, наприклад «треба ділитися з іншими», придушивши свої імпульсивні бажання. Водночас діти повинні розрізняти свої обов'язки у грі і в буденному житті, вчитися переключатися із гри на реальні справи. Головне, щоб з кожним днем вони ставали самостійнішими, ініціативнішими, розширювали своє бачення світу і себе в ньому.